

KONINKLIJKE NEDERLANDSE
AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

PROGRAMMABOEKJE

WETENSCHAPPELIJKE INTEGRITEIT

"Just checking."

8 maart 2010
Trippenhuis, Amsterdam

VOORWOORD

In een tijd waarin het maatschappelijk vertrouwen in de wetenschap steeds belangrijker wordt, is het van wezenlijk belang dat het wetenschappelijk onderzoek zelf beantwoordt aan de hoogste ethische normen, en dat schendingen van deze normen op een eerlijke en transparante wijze worden geïdentificeerd en behandeld. Ten formele heeft Nederland met een wetenschappelijke gedragscode (VSNU), het Landelijk Orgaan voor Wetenschappelijke Integriteit (LOWI) en de gedragscode belangenverstrengeling van NWO de zaak goed op orde. Toch blijven er, mede op grond van de ervaringen van zowel het LOWI als de universiteiten en onderzoeksinstituten zelf nog tal van vragen onbeantwoord.

Daar komt nog iets bij: Steeds meer vindt onderzoek plaats in internationaal (bijv. Europees) verband. Codes en regels in andere landen zijn anders, hebben soms een ad hoc karakter of ontbreken geheel. Met het oog op de internationale samenwerking is het van groot belang tot een betere internationale afstemming en harmonisatie te komen. Een ontworpen Europese *Code of Conduct* poogt een stap in deze richting te zetten.

De discussie zal zich richten op ervaringen en vragen met betrekking tot wetenschappelijke integriteit en de behandeling van klachten in Nederland, maar ook zullen integriteitsproblemen in internationaal onderzoek aan de orde komen.

WETENSCHAPPELIJKE INTEGRITEIT

PROGRAMMA

- 13.00 uur   Opening door de president KNAW R.H. Dijkgraaf
- 13.05 uur   Inleiding door middagvoorzitter E.H. Hondius, vicevoorzitter LOWI
- 13.10 uur   *Wetenschappelijke integriteit: recente internationale ontwikkelingen*
door P.J.D. Drenth, voorzitter Werkgroep Code of Conduct van het
ESF Member Forum
- 13.35 uur   *Wetenschappelijke integriteit en de normen van wetenschappelijk*
onderzoek door C.J.M. Schuyt, voorzitter LOWI
- 14.00 uur   *Voor- en nadelen van correct wetenschappelijk gedrag* door J.J. Sixma,
lid LOWI
- 14.25 uur   Discussie met een panel van drie sprekers
- 14.45 uur   Pauze
- 15.05 uur   *Wetenschappelijke integriteit en de universiteit* door P.F. van der
Heijden, rector magnificus & voorzitter College van Bestuur
Universiteit Leiden
- 15.30 uur   *Visie vanuit onderzoeksfinancier* door R.J.P. Dekker, directeur
Instituten, Financiën en Infrastructuur NWO
- 15.55 uur   Discussie met een panel van twee sprekers
- 16.10 uur   Pauze
- 16.25 uur   Lagerhuisdebat onder leiding van De Jonge Akademie
- 17.10 uur   Slotwoord door P.J.D. Drenth
- 17.15 uur   Borrel

SAMENVATTINGEN

Wetenschappelijke integriteit: recente internationale ontwikkelingen door P.J.D. Drenth

Gezien de ernst van de negatieve consequenties van wetenschappelijk bedrog en wangedrag voor de wetenschap zelf, voor de individuele burger en de maatschappij, en voor het vertrouwen in de wetenschap als onafhankelijke en betrouwbare raadgever, wordt een pleidooi gehouden voor een sterkere aandacht vanuit de wetenschappelijke wereld voor het onderkennen, behandelen en voorkómen van dit soort wangedrag. De noodzaak hiertoe klemt te meer nu hieraan, door de sterke toename van internationaal samenwerkend onderzoek, ook een internationale dimensie met de eis van vergelijkbaarheid en harmonisatie is toegevoegd. In deze voordracht wordt melding gemaakt van een initiatief van de European Science Foundation (ESF) en All European Academies (ALLEA) om te komen tot een Europese wetenschappelijke gedragscode. Deze Code is geen juridische tekst, maar eerder een canon voor zelf-regulering. Ze geldt voor alle wetenschappen: natuurwetenschappen zowel als sociale en geesteswetenschappen. De principes voor wetenschappelijke integriteit, als ook de schendingen hiervan (fabricage, falsificatie en manipulatie van gegevens en plagiaat) verwijzen naar fundamentele en universele normen, die gelden voor alle wetenschappen en alle landen. Daarnaast zijn er tal van andere normen en standaarden waaraan een onderzoeker zich heeft te houden. Deze worden in de Code besproken onder het hoofd 'good practices'. Men denke aan goed data management, correcte en ethisch verantwoorde onderzoeksprocedures, publicatiepraktijken en 'editorial' kwesties. Deze regels moeten wel worden vastgesteld en opgevolgd, maar kunnen soms per land, per discipline of zelfs per instituut verschillen, en hoeven dus geen universele geldigheid te hebben. Wel zijn in de Code suggesties gedaan voor te formuleren 'rules of practice'.

De tekst van de ontworpen Code of Conduct wordt aan de deelnemers ter beschikking gesteld.

Wetenschappelijke integriteit en de normen van wetenschappelijk onderzoek door C.J.M. Schuyt

Vanaf 1 januari 2005 geldt voor alle universiteiten de 'Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening'. Klachten over schendingen hiervan worden in eerste instantie door het College van Bestuur van de betreffende universiteit afgehandeld, op basis van een reglement en na advies van een onderzoeks-of vertrouwenscommissie. Het CvB neemt een voorlopig besluit (of voornemen tot een besluit) op de klacht. Tegen dit voorlopig besluit staat beroep open bij het onafhankelijk Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI), dat na onderzoek een advies formuleert aan het CvB. Het CvB neemt op basis van het advies een definitief besluit en is bevoegd maatregelen te nemen tegen degene die de gedragscode heeft geschonden. Deze procedure wordt formeel beheerst door hoofdstuk 9 van de Algemene wet Bestuursrecht (klachtbehandeling). Materieel beoordeelt het LOWI, dat sinds mei 2003 is ingesteld door KNAW,

VSNU en de Universiteiten, klachten over schending van wetenschappelijke integriteit. Schending van wetenschappelijke integriteit zijn identiek te achten aan schending van de normen van wetenschappelijk onderzoek, die ruimer zijn geformuleerd en ook in de sfeer van aanbevelenswaardig gedrag. Er is een grijs gebied tussen aparte schending, onbehoorlijk gedrag en onheus gedrag (bijvoorbeeld wanneer ik de theorie van een van mijn collega's 'klinkklare nonsens' noem of nalaat eerbiedig over die collega te spreken). Om deze reden is nadere afbakening van wat onder schending van wetenschappelijke integriteit noodzakelijk. Het LOWI heeft aan de hand van aangebrachte zaken de afgelopen jaren een begin van nadere omschrijving gemaakt. Er is sprake van schending van wetenschappelijke integriteit: 'indien in openbare publicaties en/of gedragingen wordt gehandeld in strijd met de algemene verplichting om gegevens uit wetenschappelijk onderzoek naar waarheid te presenteren,

- a) waarbij met name gegevens van wetenschappelijk onderzoek niet mogen worden vervalst, gemanipuleerd, verzwegen, verzonnen of indien fictief van aard, als echt gepresenteerd;
- b) waarbij gegevens, wetenschappelijke ideeën en tekstgedeelten, ontleend aan andere bronnen, zonder juiste bronvermelding en onder eigen naam worden gepubliceerd'.

In deze formulering worden dus de zware schendingen (fraude, manipulatie van gegevens en plagiaat) bedoeld. In de voordracht zal aan de hand van praktijkvoorbeelden en vragen het grijze gebied tussen deze manifeste normschendingen en de ideale normen van goede wetenschapsbeoefening verkend worden. Hierbij wordt bepleit om schending van wetenschappelijke integriteit vrij strikt te blijven uitleggen, opdat vrijheid van wetenschapsbeoefening en meningsuiting niet door een 'wetenschappelijke zeden'-politie te zeer aan banden worden gelegd.

De voor- en nadelen van correct wetenschappelijk gedrag door J.J. Sixma

Moreel besef is de mens in principe aangeboren. Voor een rechtvaardige maatschappij zijn wel wetten en regels nodig. Zij zijn echter niet voldoende, vandaar het beroep op normen en waarden. Normen geven grenzen aan en waarden bepalen de richting van ons handelen, en ook zij blijken onvoldoende. In een complexe maatschappij is er vooral behoefte aan een goede grondhouding. Het is door opvoeding dat die houding aangeleerd wordt. Bij het bedrijf van wetenschap is het niet anders. Het moreel besef van de wetenschapper komt niet van nature. Het is ook niet zonder meer identiek aan het aangeleerde moreel besef van de burger. Sinds duidelijk werd in de vroege jaren '80 dat er een probleem was, is aandacht gevraagd voor de normen van wetenschappelijk gedrag. '*Fabrication, falsification and plagiarism*' werden bestempeld tot absoluut ongewenst gedrag.

Vele vormen van wangedrag vallen echter buiten de classificatie van deze 3 hoofdzonden. De *code of conduct* legt daarom terecht de nadruk op waarden. Dit is een stap op de goede weg, maar echt bestand zijn tegen de verleidingen van wangedrag kan een wetenschapper pas met een juiste houding.

Zo'n houding moet worden aangeleerd. Systematisch onderwijs, maar vooral voorbeelden en rolmodellen zijn daarvoor nodig. Bezinning op wat wetenschap eigenlijk is, kan daarbij helpen. Aandacht voor de sociale betekenis van wetenschap voor de bedrijver kan eveneens duidelijk maken waarom een wetenschapper niet moet knoeien. Het schaadt zijn reputatie onder zijn collega's, vaak zelfs onherstelbaar.

Wetenschappelijke integriteit en de universiteit door P.F. van der Heijden

In Nederland ligt de primaire verantwoordelijkheid voor de opsporing en behandeling, en het eventueel treffen van sancties, met betrekking tot overtredingen van de normen van wetenschappelijke integriteit bij de werkgever, i.c. de universiteit of het onderzoeksinstituut waar deze overtreding plaatsvindt. Tevens zijn de universiteiten en onderzoeksinstituten verantwoordelijk voor het bevorderen van een klimaat, waarin onderzoekers zich serieus houden aan de gedragscode wetenschappelijk onderzoek. Vanuit zijn ervaring als Rector en Bestuursvoorzitter bij een tweetal universiteiten zal de spreker nader ingaan op een aantal controversiële aspecten van deze opdracht tot handhaving van de gedragscode en vervolging bij overtreding.

Wetenschappelijke integriteit gezien vanuit de onderzoeksfinancier NWO door R.J.P. Dekker

Voor de financiering van onderzoek dient de onderzoeker doorgaans een voorstel in met zijn ideeën, plan van aanpak en gevraagde middelen. Dat kan bij zijn of haar eigen kennisinstelling, maar ook bij externe financiers, zoals NWO.

In zo'n voorstel moet de aanvrager in kort bestek uitleggen wat er zo vernieuwend is en uitwerken hoe hij het onderzoek denkt uit te voeren. Dergelijke informatie vraagt om een vertrouwelijke behandeling. Als die ideeën op straat komen te liggen, dan kan dat funest zijn voor de carrière van een onderzoeker. NWO behandelt de aanvragen daarom vertrouwelijk. De aanvraag gaat alleen naar de referenten en de leden van de adviescommissie. Die vertrouwelijkheid zorgt dat onderzoekers zo vrijuit mogelijk zijn ideeën en plannen kan toelichten.

In de presentatie zal worden ingegaan op de diverse integriteitsaspecten van een subsidieaanvraag. Het voorstel moet bijvoorbeeld een faire en gelijke behandeling van krijgen van zowel het NWO-bureau als van de referenten en de commissieleden. Er zullen onder andere drie succesvolle instrumenten worden toegelicht die zorgen voor een eerlijke behandeling van subsidieaanvragen bij NWO:

- De Regeling Subsidies die transparant maakt hoe het beoordelingsproces verloopt
- Een Gedragscode Belangenverstrengeling, die aangeeft hoe betrokkenen horen te handelen.
- De instelling van een Commissie Bezwaar en Beroep.

Lagerhuisdebat onder leiding van De Jonge Akademie

De middag zal worden besloten met een bijdrage van De Jonge Akademie.

Onder leiding van Eveline Crone zal door enkele leden van DJA; Carla Sieburgh, Asghar Seyed-Gohrab, Marie-José Goumans en Peter-Paul Verbeek, een aantal saillante aspecten van het probleem van wetenschappelijke integriteit vanuit het perspectief van de jongere beoefenaar van de wetenschap worden belicht. Om de levendigheid te bevorderen is gekozen voor de formule van het 'Lagerhuisdebat' aan de hand van een aantal controversiële stellingen.

SPREKERS

Ewoud Hondius (1942) studeerde Nederlands en vergelijkend recht te Leiden en New York (Columbia University). Van 1966-1980 was hij verbonden aan de Universiteit Leiden, laatstelijk als hoogleraar burgerlijk recht. Van 1980-2007 bekleedde hij dezelfde functie aan de Universiteit Utrecht, waar hij thans faculteitshoogleraar Europees privaatrecht is. Recente publicaties van zijn hand zijn: *Die Errungenschaften der deutschen Zivilrechtswissenschaft*, in: Festschrift Canaris (2007), *Precedent and the law* (2007), *Sense and Non-sense in the law* (2007), *La révision du contrat dans le droit néerlandais* (2009), *The development of medical liability* (2010) en *Unexpected circumstances* (2010). Hij is vicevoorzitter van het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit.

P.J.D. Drenth (1935) studeerde psychologie aan de Vrije Universiteit, Amsterdam en New York University, New York (Fulbright beurs). Hij promoveerde in 1960. Van 1962 tot 1967 was hij lector en van 1967 tot 2006 hoogleraar in de psychodiagnostiek en arbeids- en organisatiepsychologie aan de Vrije Universiteit. Hij was eerste promotor van 40 promovendi, waarvan 5 in Indonesië. Hij was gasthoogleraar aan de Washington University, St. Louis, USA (1966) en aan de University of Washington, Seattle, USA (1977). Van 1983 tot 1987 was hij rector magnificus van de VU, en van 1990 tot 1996 president van de KNAW. Van 2000 tot 2006 was hij president (en sinds 2006 Honorary President) van All European Academies (ALLEA).

C.J.M. Schuyt (1943) studeerde sociologie en Nederlands Recht aan de RU Leiden en specialiseerde zich via studieverblijven in Oslo en Berkeley in de rechtssociologie. Hij promoveerde in 1972 in Leiden. Hij was achtereenvolgens lector en hoogleraar in de rechtssociologie aan de KU Nijmegen, en hoogleraar in de empirische sociologie in Leiden en Amsterdam. Thans is hij emeritus en sinds 2005 lid van de Raad van State.

J.J. Sixma (1936) studeerde medicijnen aan de Vrije Universiteit en promoveerde en specialiseerde zich in de Interne Geneeskunde aan de Universiteit Utrecht. Zijn onderzoek richtte zich op Trombose en Haemostase problemen. Na een onderzoeks-sabbatical in Oslo in het bekende 'Institute for Thrombosis Research' werd hij lector en hoogleraar in de Haematologie in Utrecht. Hij was hoofdredacteur van 'Thrombosis and Haemostasis' en president van de 'International Society for Thrombosis and Haemostasis'. Van 1996-2001 was hij voorzitter van de Gezondheidsraad. Na zijn emeritaat in 2001 behaalde hij in 2005 het doctoraal geschiedenis in Utrecht.

P.F. van der Heijden (1949) is hoogleraar (internationaal) arbeidsrecht en sedert begin 2007 rector magnificus en voorzitter van het College van Bestuur van de Universiteit Leiden. Hij studeerde rechten aan de Universiteit van Amsterdam en promoveerde aan de Rijksuniversiteit Leiden in 1984 op het proefschrift *Een eerlijk proces in het sociaal recht?*: Hij werkte enkele jaren bij de Universiteit Leiden, als hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen en als rechter bij de Amsterdamse rechtbank. In 1990 werd hij hoogleraar arbeidsrecht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam. In 2002 werd hij rector magnificus van dezelfde universiteit. Zijn wetenschappelijke publicaties richten zich op arbeidsverhoudingen, grondslagen van het arbeidsrecht, grondrechten, corporate governance en openbaar bestuur. Van der Heijden vervult buiten de universiteit enkele bestuurs- en adviesfuncties bij nationale en internationale organisaties en bedrijven. Van der Heijden is ook Kroonlid van de SER en voorzitter van Stichting De Volkskrant.

R.J.P. Dekker (1964) studeerde econometrie aan de Universiteit van Tilburg. Daarna was hij tien jaar lang werkzaam als onderzoeker en projectleider, eerst bij het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt van de Universiteit Maastricht en later bij de Faculteit der Sociale Wetenschappen aan de Universiteit van Tilburg. Gaandeweg verschoof Dekkers aandacht van arbeidsmarkt-onderzoek naar datamanagement. Dit laatste leidde ook tot zijn overstap naar NWO: in 1997 werd hij hoofd van het Wetenschappelijk Statistisch Agentschap, dat in 2005 is opgegaan in het KNAW/NWO instituut DANS (Data Archiving and Networked Services). Vervolgens was Dekker gedurende twee jaar werkzaam als coördinator van de Open Programma's binnen het gebied Maatschappij- en Gedragwetenschappen. Eind 2004 maakte hij de overstap naar de centrale staf als hoofd van de afdeling Centrale Programma's en Instituten. In 2006 trad hij toe tot de algemene directie van NWO met als portefeuille Instituten, Financiën en Infrastructuur.

E.A.M. Crone (1975) is hoogleraar neurocognitieve ontwikkelingspsychologie aan de Universiteit Leiden en hoogleraar neurocognitieve en affectieve ontwikkeling in de adolescentie aan de Universiteit van Amsterdam. Crone promoveerde in 2003 aan de Universiteit van Amsterdam. In haar proefschrift 'Performance monitoring on decision making' (2003) toont ze aan dat de hersenen nog tot ver in de adolescentiefase rijpen. Crone heeft haar onderzoek na haar promotie voortgezet in de VS, waar ze de hersenactiviteit via een functionele MRI-scan direct kon waarnemen. In 2005 kwam ze terug naar Nederland. Bij de Universiteit van Leiden zette ze het Brain & Development laboratorium op waar met een functionele MRI-scan direct hersenactiviteiten worden gemeten bij kinderen vanaf 8 jaar. Crone en haar onderzoeksgroep publiceren hun onderzoek in diverse internationale toonaangevende vakbladen. Daarnaast zetten zij zich in voor bredere publiekscommunicatie, onder andere via het publieksvriendelijke boek 'Het Puberende Brein' (Bert Bakker/Prometeus), waarvan inmiddels meer dan 40.000 exemplaren zijn verkocht. Crone is sinds 2008 lid van De Jonge Akademie en sinds 2009 voorzitter.

